

ביאורים בסוגיית "המוצא בסרטיא ופלטאי גדולה ובכל מקום שהרבים מצויים שם"

כמסכת בבא מציעא (כד.) למדנו "וכן היה ר"ש בן אלעזר אומר... המוצא בסרטיא ופלטאי גדולה ובכל מקום שהרבים מצויין שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתיישרים מהם. איבעיא להו, כי קאמר רשב"א ברוב כנענים אבל ברוב ישראל לא, או דלמא אפילו ברוב ישראל נמי אמר. אם תמצא לומר אפילו ברוב ישראל נמי אמר, פליגי רבנן עליה או לא פליגי, ואם תמצא לומר פליגי, ברוב ישראל ודאי פליגי, ברוב כנענים פליגי או לא פליגי, ואם תמצא לומר פליגי אפילו ברוב כנענים הלכה כמותו או אין הלכה כמותו. אם תמצא לומר הלכה כמותו דוקא ברוב כנענים או אפילו ברוב ישראל..."

בקטע זה מציגה הגמ' בעיה האם רבנן ורשב"א חולקים במוצא במקום שהרבים מצויים או לא. ויש להבין מה מביא את הגמ' לחשוב שרבנן חולקים על רשב"א, היכן מצאנו רמז שרבנן חולקים עליו, ומדוע יחלקו גם ברוב כנענים הרי בכל מקום אזלינן בתר הרוב וא"כ יש לתלות שנפל מכנענים וצריך להיות הדין, "הרי אלו שלו". שיטת הרשב"א

הרשב"א כחידושו כותב: "וסרטיא ופלטאי דנקט ר' שמעון בן אלעזר נראה ודאי בדוקא נקט, ומקום שהרבים מצויים שם דאמר דוגמא דסרטיא ופלטאי ולקמן נמי דקתני מצא בבתי כנסיות... דומיא דבתי כנסיות ובתי מדרשות קאמר, הא במקום שהרבים מצויים שם קצת רבים כגון רשות הרבים דעלמא אפי' ר' שמעון מודה דחייב להכריז דאי לא תימא הכי למה לי דנקט סרטיא ופלטאי ובתי כנסיות ובתי מדרשות. ועוד דא"כ תקשי לן הלכתא אהלכתא דקימא לן ככללא דכליל רב זביד משמיה דרבא דדבר שיש בו סימן בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים חייב להכריז (1) וקיימא לן נמי כרשב"א... ועוד דאם איתא דר' שמעון אפילו בכל מקום שג' מצויין שם דהיינו רבים קאמר היכי איבעיא להו אי הלכה כר' שמעון אי לא, והיכי שבקינן רבנן ועבדינן כותיה, והיכי שבקינן מתני' (2) ועבדינן כר' שמעון דברייתא, אלא ודאי אף ר' שמעון נמי לא אמר אלא כעין סרטיא ופלטאי ומשום דמסתבר טעמיה איבעיא להו אי הלכה כותיה אי לא... והא דאמר הכא את"ל רשב"א אפי' ברוב ישראל, פליגי רבנן אי לא, ברוב ישראל ודאי פליגי לפי מה שפירשתי לא אי אפשריטא דפליגי... מדקתני במתני' בככרות של בעה"ב אפילו ברה"ר שהן חייב להכריז... אלא מגופה דברייתא דר' שמעון בן אלעזר, דקתני מודה רשב"א בכלים ששבעתן העין מדקתני מודה, ש"מ פליגי רבנן עליה אפילו בכלים שלא שבעתן העין וכולה ברייתא פלוגתא דרבנן היא וזה סיוע למאי דפירשתי למעלה מאי מודה, מודה לרבנן".

ומדבריו עולה שהמוצא דבר שיש בו סימן במקום שאין "הרבים" - "כעין סרטיא ופלטאי" מצויים אפילו ברוב כנענים אין תולים שנפל מהם אלא חייב להכריז.

1. לעיל כג.

2. לקמן ע"ב "ואלו חייב להכריז מצא פירות בכלי או כלי כמות שהוא..." משמע שדבר שיש בו סימן לעולם חייב להכריז, ועיין עוד-תוס' בסוגיין ד"ה "אם תמצא לומר"

את הסיבה לכך הרשב"א לא מסביר אבל אפשר באחד האופנים הבאים להסביר: "משום שאין הולכין בממון אחר הרוב או משום שאין לו חזקה בממון זה" §או משום "מדרבנן בעלמא הוא דתקון דלא ניזיל בהא מילתא בתר רובא כיון דאפשר שיבא ישראל ויתן סימניה" 4) אלא במקום שהרבים מצויים בעל האבידה מתיאש ולכן זו סיבה לומר שיהיה של המוצא והגמ' מסתפקת אם רשב"א סובר שהבעלים מתיאשים בגלל שהרבים מצויים דוקא ברוב כנענים או אפילו ברוב ישראל. לפי פירוש זה מובן גם מדוע יש צורך גם ברוב כנענים לטעם "מפני שהבעלים מתיאשים" ולא קשה קוש' התו"ס בסוגיין 5) אפשר להביא ראיה נוספת להסבר הרשב"א, והיא מכך שלדעת ר"ש בן אלעזר מכריזים על כלים ששבעתן העין כדי להחזירם לצורבא מרבנן, והם הרי "מעוטא נינהו וכ"ש הנהו דלא משני בדיבוריהו" 6) רואים שבהשבת אבידה לא תולים שמהרוב נפל וכמו שסובר הרשב"א.

רע"א 7) מקשה על דברי תו"ס שהקשה למ"ד בגמ' שרשב"א פליג רק ברוב נכרים אם כן למה צריך את הטעם "מפני שהבעלים מתיאשים", מה הקושיא אולי גם רשב"א מודה ליסוד שבמקום שאפשר לברר להשיב ממון לבעלים ע"י הכרזה מתקנינן וכמ"ש התו"ס לעיל 8) ולכן צריכים לטעם יאוש, שזו הסיבה שמוותר לקחת, וניסה ליישב שלפי האוקימתא לקמן "בטמון" 9) מוכח שגם ללא יאוש בעלים לרשב"א "רוב נכרים" לבד הוא סיבה מספקת שיהא של המוצא, אבל הרע"א דוחה שזהו דוקא לאוקימתא שמדובר ברוב ישראל ולפי זה ודאי ברוב נכרים לא צריך לטעם "יאוש", אבל לאוקימתא שמדובר ברוב נכרים אפשר לומר שצריך יאוש מהטעם שרוב נכרים לבד עדיין לא מהווה סיבה להיות של המוצא, ולגודל הקושיא כתב הרע"א שמוכרחים לומר לתו"ס שהבינו שגם לפני האוקימתא של טמון אי אפשר להעמיד את המשנה מדין "יאוש" אלא משמע שהדין במשנה הוא מדין רוב וכמו דין מוצא תינוק מושלך או מצא בשר שהוא ודאי דין של תליה ברוב, וא"כ הקושיא לפי מה שכתבה הגמ' שמוכח שרשב"א סובר הרי אלו שלו ברוב כנענים גרידא, א"כ למה לי הטעם מפני שהבעלים מתיאשים.

מדברי רע"א נראה שבתו"ס הוא נדחק לומר סב' זו אבל על הרשב"א יש כאן קושיא חמורה כיון שכפי שהסביר, ר' שמעון בן אלעזר בן אלעזר חולק דוקא במקום שרבים מצויים כעין סרטיא ופלטיא וא"כ איך יכולה הגמ' לומר "ת"ש מצא בה אבידה אם רוב ישראל חייב להכריז, אם רוב כנענים אינו חייב להכריז. מאן שמעת ליה דאמר אזלינן בתר רובא? רשב"א! שמעת מינה כי קאמר אפילו ברוב כנענים, אבל ברוב ישראל לא". הרי אין שום רמז במשנה שמדובר במקום שרבים מצויים, ומהיכן לגמ' שהתנא במשנה - רשב"א אולי הוא תנא שלישי, לא רשב"א ולא רבנן, שהרי לשניהם רוב כנענים לבד אינו סיבה מספקת. וא"ת שדבר זה לא מסתבר לומר שיש תנא אחר ולכן מניחים שהוא רשב"א, עדיין היה ראוי שהגמ' תקשה ותישב קודם את

3. כך מבאר הראב"ד הובא בשטמ"ק מדוע לרבנן לא הולכים אחר רוב גויים.
4. הר"ן הובא בשטמ"ק לקמן בקטע "מי קתני והן שלו אינו חייב להכריז..."
5. ד"ה "כי קאמר"
6. ריטב"א הובא בשטמ"ק בסוג' לעיל
7. ד"ח השמטות למס' בבא מציעא על התו"ס עי"ש פירוט השאלה
8. כג. ד"ה והא איכא נכרים
9. בהמשך הסוגיא דידן

דעת רשב"א: שבברייתא של המוצא בסרטיא משמע משום שרבים מצויים ומתייבש, וכמשנה של "מצא בה אבידה" משמע שרוב לכד די בו.

עוד קשה לאוקימתא לקמן "בטמון" הרי שם הבעלים לא יודעים, (כיון שמדובר באשפה שאינה עשויה ליפנות ונמלך לפנותה) אם כן, איך טעם של יאוש, והסיבה שברוב כנענים: שלו לכאורה בגלל שתולים שכנענים הטמינה דהו רובא וכמו שכתוב אצלנו בתו"ס 10)

ונראה לישב, הרשב"א לשיטתו שהרי הסביר: "...תעוד דאם איתא דר' שמעון אפילו בכל מקום שג' מצויין דהיינו רבים קאמר היכי איבעיא להו אי הלכה כר"ש או לא... והיכי שבקינן מתניתין ועבדינן בר' שמעון דברייתא אלא ודאי אף ר' שמעון לא אמר אלא בעין סרטיא ופלטיא..." רואים שלדעתו מהמשנה לקמן "מצא פירות בכלי" יוצא ברור לכו"ע שמוצא דבר שיש בו סימן בין ברוב ישראל בין ברוב נכרים חייב להכריז, ואם כן על כרחנו המשנה במכשירין "מצא בה אבידה... אם רוב כנענים אינו חייב להכריז" מדברת במקום שהרבים מצויים שהרי על משנתנו אין שום חולק. לפי זה, לא תקשה גם קושית התו"ס 10 שנעמיד במקום שאין הרבים מצויין.

ואת הקושיא השניה יש לישב עפ"י מה שכתב בריטב"א (הובא בשטמ"ק) "ואפ"ה אם רוב גויים איאוש מייאש וכאבידה מדעת היא שדרך הגויים לחפש באשפות ולגלות הטמון שם" ולכן למרות שאין כאן יאוש הרי דבר זה דיןנו כאבידה מדעת, אבל לפי"ז יקשה א"כ גם בלא נמלך לפנותו ברוב גויים יהיה מותר ובגמ' משמע רק בנמלך עליה לפנותה. ואפשר לומר שסבירא לריטב"א ולרשב"א כרמב"ם שאבידה מדעת אינה הפקר, אלא שבלקח ברוב נכרים אם אח"כ נתיאשו הבעלים היאוש מועיל כיון שלא בא לידיה באיסורא (11). ובאינה עומדת לפנות אסור לקחת ובעומדת לפנות מותר לקחת שאם לא יקח הוא ודאי יאבד או יטלוהו עכו"ם.

שיטת הראב"ד

"והקשו בתוס', א"כ מה צריך טעם מפני שהבעלים מתייבשין, ותיצרו אפילו יודע ודאי דמישראל נפל קאמר הרי אלו שלו דהמפסיד: מתייבש ואומר דגוים שקלו ליה. ויש לפרש דהא דקא מבעיא ליה כי קאמר ר' ש ברוב גוים לא קאי אמקום מציאתו, אלא אאותה עיר שנמצא שם אי מיירי בעיר שרובה גוים, והילכך אפילו תימא דבאותה סרטיא ופלטיא לפעמים ימצא שם רוב ישראל, כיון דבעיר רוב גוים מתייבש בעל האבדה דאומר שמא רוב גוים נמצאו שם בעת שנאבדה לו אבדתו, והיינו דלקמן גבי הא דמייתי מצא בה אבדה אם רוב ישראל חייב להכריז וכו' וקאמר נמי מאן שמעת ליה דאמר אזלינן בתר רובא רשב"א וכו' וכדבעינן למכתב בס"ד: או דילמא, אפילו ברוב ישראל הואיל ואיכא מיעוט גוים דאמר דהגוי הוא; וא"כ דישראל כיון דשכיחי גוים התם מתייבש ולא אמרה תורה השב אלא במקומות מיוחדין לישראל, וכי אמרינן מקום שהרבים מצויין שם, אפילו בעיר שכלה ישראל אמר, כיון שהוא מקום השוק א"א שלא יכנס גוי שם, ולדעת רבנן אפילו ברוב גוים נמי אמר דמכריז משום ישראל או משום דאין הולכין בממון אחר הרוב או שאין לו חזקה בממון זה; הראב"ד: "12) מדברי הראב"ד: אנו למדים: לצד שרשב"א אמר את דינו ברוב כנענים. הרי המוצא במקום שיש בו רוב כנענים ללא ספק שלו כיון שתולים שנפל מן הרוב, ובמקום

10. ד"ה "בטמון"

11. וכמ"ש כקצות סי' רס"א ס"ק א'

12. ראב"ד מובא בשטמ"ק

שיש לחשוש שמא יש רוב ישראל, הרי אם מדובר בסרטיא ופלטאיא, כלומר מקומות שאינן סימטאות בהם רוב ישראל ברור, (שבו הדין שחייב להחזיר) הרי הם שלו כיון שהבעלים מתייאשים שחוששים שרוב כנענים שבעיר מצאו ולא ישיבו את האבידה. ואם רשב"א סובר גם ברוב ישראל שלו, הרי הסיבה שהבעלים מתייאשים שמא מצאום גויים; ומה שתורה חייבה להחזיר בסימן הוא במקומות שיש בהם רק ישראלים. לשיטה זו מובנת גם הברייתא מדוע יש צורך לומר שמדובר במקום שרבים מצויים ומפני שהבעלים מתייאשים, שאם מדובר ברו"נ הרי בא להשמיענו את דין סרטיא ופלטאיא בעיר שרובה נכרים וכמ"ש לעיל, וברוב ישראל ודאי מובן שכיון שיש שם רבים א"א שלא יהיה גוי ביניהם וזו סיבה שמתיאש, ואם לא היה כותב מפני שהבעלים מתייאשים לא הייתי מבין שמדובר אפילו ברוב ישראל. לשיטה זו גם מובן המשך הגמ' שהוכיחה מהמשנה במכשירין "ש"מ כי קאמר רשב"א ברוב כנענים" כפשוטה. וגם קוש' רע"א שבדברי התוס' לעיל לא קשיא כיון שטעם רבנן הוא לא משום תקנתא להחזיר אבידה אלא מטעם שלא הולכים אחר הרוב וכמו שנתבאר בדבריו.

אבל לכאורה יש קושיא מהגמ' (13) לעיל בדבריו שכתבה הגמ' שגם לדעת רשב"א מכריזים על כלי ששבעתו העין כדי להחזיר לצורבא מרבנן. וכתבו בשם הראב"ד, על הקושיא א"כ מדוע כתוב במשנה "אלו מציאות שלו" אם חייב להחזיר בכלים ששבעתן העין: "וחייב להכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דשכיחי בהו רבנן, ומתניתין דקתני אלו מציאות שלו אחר שהכריז בבתי כנסיות ובתי מדרשות קאמר, דהשתא כיון דלית בהו סימן גם לצורבא מרבנן ליכא למיחש. כן כתבו הרשב"א והרנב"ר בשם הראב"ד ז"ל... (14) והרי מסתבר שצורבא מרבנן הם מיעוטא וכמו שהבאנו לעיל 6. וגם לאלו המתרצים אחרת את הקושיא ואומר שמדובר במצא במקום דשכיחי רבנן (15) לא מסתבר שהם מסבירים שמדובר במקום שרבנן הרוב; וא"כ קשה הרי אמרנו שברוב נכרים לבד זו סיבה לתלות שנפל מנכרים והרי אלו שלו, א"כ במצא אבידה במקום שרובו אנשים שהם לא צו"מ ורק מיעוטם צו"מ, מדוע לא נתלה שנפל ממי שאינו צו"מ ויהיה שלו.

ונראה ליישב קושיא זאת ולומר שגם ר' שמעון בן אלעזר מודה לרבנן שלא בכל מקום הולכים אחר הרוב, אלא יש מקום שרבנן יתקנו להחזיר אבידה גם במקום שהרוב אומר "הרי אלו שלו". וכעין שכתבו התוס' לעיל "כל היכא דאפשר לתקן להשיב ממון לבעלים ע"י הכרזה מתקנינן" (16) אלא שלדעתו רבנן מתקנים רק במקום שאחרי התקנה הבעלים לא יתייאשו, ואז החפץ באמת נשאר שלהם והמוצא משיב חפץ שהוא של הבעלים. אבל במקום שגם אחרי שרבנן מתקנים בגלל המציאות הבעלים מתייאשים, א"כ ההחזרה היא למעשה על דבר שהבעלים התייאשו ממנו, ובכך שיניך לומר "בא ישראל ונתן בה סימן מהו א"ל הרי אלו שלו, והרי עומד וצווח, נעשה כצווח על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים" (17) כיון שלמרות שע"י הסימן התברר שמה שתלינו בתחילה ברוב כנענים אינו נכון בכל זאת לא מחזירים כיון

13. כג: וכד. "ומודה ר"ש בן אלעזר בכלים חדשים ששבעתן העין שחייב להכריז"
14. נמוק"י וכ"כ ברשב"א, רמב"ן שטמ"ק ועוד בשם הראב"ד. מלבד למה שהביא בשטמ"ק בשם "שיטה" הסבר אחר בראב"ד ודחאו עי"ש ולהסבר הדחוי אין לנו קושיא לדעת הראב"ד.
15. רמב"ן ותוד"ה "ומודה ר"ש"
16. כג. ד"ה "והא איכא נכרים"

שנתיאשו הבעלים משום שחוששים שרוב כנענים ימצאו: ורבנן לא יתקנו במקרה כזה. מה שאין כן במקרה של כלים ששבעתן העין אחרי שרבנן תיקנו שמכרזום ממילא הצורבא מרבנן לא מתיאש כיון שתולה שישראל ימצאו ויחזירו לו.

לפי האמור לעיל זכינו לדין שענין החזרת אבידה לצורבא מרבנן בטבעות עין הוא מצד תקנה 18) כדי להחזיר אבידה לבעלים, ולרשב"א ברוב כנענים לא ראו רבנן לתקן תקנה. ולפי"ז יובן מה מסתפקת הגמ' אי רבנן פליגי עליה כיון שלא ברור אם רבנן חולקים וסוברים שתמיד באבידה אין חולכים אחרי הרוב או מודים לרשב"א ברוב כנענים. 19) לפי זה נוכל להסביר מדוע כתוב בברייתא "מפני שהבעלים מתייאשין" שזהו טעמו של רשב"א שלא תיקנו רבנן להחזיר אבידה ולא לסמוך על הרוב. אבל נראה שהראב"ד ותו"ס לא הוה נחא להם ליישב הברייתא באופן זה כיון שחיפשו פירוש בדברי הברייתא שיהיה בו נפקא מינה להלכה ולא טעם בעלמא. בהנחה זו שהחזרת אבידה לצו"מ בטב"ע היא תקנה דרבנן, נוכל ליישב מה שהקשה הרע"א על הגמ' שכתבה "כי לא שבעתן העין לא קים ליה בגויה ולא מהדרין ליה". הוא מקשה למה הוצרכה הגמ' לחדש שלר' שמעון בן אלעזר לא מהימן צורבא מרבנן במקום שלא שבעתן העין, אולי ר"ש בן אלעזר סובר שמאמינים לו גם בלא שבעתן, אלא שאין חיוב הכרזה כיון שמסתמא לא תהיה לו טב"ע כיון שלא שבעתן העין. אבל אם בא ואמר שיש לו טב"ע באמת מחזירים לו. ועי"ש שהסיק לדינא שבמקום שלא ידע שנפל ממנו (דהוי יאוש שלא מדעת) אם בא צורבא מרבנן ואמר שיש לו טב"ע מחזירים לו. ולדברינו לא קשה הקושיא, כיון שאם רשב"א היה סובר שגם בלא שבעתן העין יש כאלו צו"מ שיש להם טביעת עין, הרי היינו מחייבים הכרזה למרות שהם רק מיעוט קטן, שהרי כל הכרזה לצו"מ היא למיעוט ומטעם לתקן להחזיר לישראל אבידה, וא"כ אין נפק"מ בין התקנה הכללית להחזיר לצו"מ לתקן להחזיר לחלק מהם, ובמיוחד לשיטת הראב"ד שלא חלה כלל חובת ההכרזה דיבא במקום דשכיחי רבנן ודאי משמע שאפילו שרבנן הם מיעוטא דמיעוטא בכ"ז חייב להכריז בשבעתן העין, א"כ הוא הדין בלא שבעתן אי ס"ל לרשב"א דקים ליה בגויה 20) בסוגיא זו יש כאן שתי קושיות נוספות: מהגמ' ומהפוסקים נראה שמחזירים לצורבא מרבנן שלא משנה בדבריו מלבד בשלושה דברים ויש להקשות מדוע מחזירים רק לצורבא מרבנן ולא לכל אדם שלא משנה בדיבורו 21) עוד יש להקשות ברמב"ם 22)

17. לקמן ע"ב
18. לא מדובר כאן מצד מה נאמנותו וכמו שדברו האמרונים, אלא בנקודה שלא היה צריך להכריז ולהחזיר לו כיון שיש לתלות שלא נפל ממנו וגם כשנופל מתיאש כיון שיודע שלא יכריזו.
19. בשינויים קלים, נראה שמה שאמרנו בשיטת הראב"ד בסוגיא ניתן להאמר בשיטת תו"ס ובמיוחד בנקודה זו.
20. וכן רואים במ"ש הכס"מ ברמב"ם פי"ד מגו"א הלכה י"ב
21. אמנם בערוך השלחן (סוף סי' רס"ב) כותב כדבר פשוט שהדבר לא תלוי בחכמה אלא ביראת ה' אבל לא נראה כך מדברי הפוסקים ועיין סמ"ע שם ס"ק מ"ו ופתחי תשובה.
22. רמב"ם פי"ד מגו"א הלכה י"ג; שכתב "אבל אם באו עדים ששנה בדיבורו חוץ מדברים אלו אין מחזירים לו בטב"ע" וכן משמע ברמ"א חו"מ רס"ב סע' כ"א.

משמע שכל ת"ח הוא בחזקת שאינו משנה עד שיבואו עדים ששינה בדיבור. ואילו בגמ' נראה "אי ידעינן דלא משני אלא בהני תלת מהדרינן ליה ואי משני במילי אחרינא לא מהדרינן ליה" משמע שצריכים לדעת שאינו משנה כדי שנהיה חייבים להחזיר לו.

ולדברינו ניחא כיון שזו תקנה תיקנו רבנן החזרה לאדם ששייך לציבור מוגדר של צורבא מרבנן, ולא לסתם אדם שלא משנה בדיבורו כיון שמסתמא מתיאש שסובר שלא ישיבו לו, וגם סתם צו"מ בחזקת שאינו משקר ובסתם אדם הוי מילתא דלא שכיחא כ"כ ולא תיקנו רבנן. (23)

23. ולישב את הקוש' מהגמ' י"ל שהרמב"ם דקדק לשון הגמ' "אי ידעינן ביה דלא משני אלא בהני תלת מהדרינן ליה ואי משני במילי אחריני לא מהדרינן ליה", ולא בפשטות: "אי ידעינן ביה דלא משני אלא בהני תלת מהדרינן ליה ואי